

Suriye Krizi Hakkında Suriyelilerin Düşünceleri: Aktörler, Sorumlular ve Çözüm Yolları

Hakan SAMUR*

Murat CİHANGİR**

Öz

Büyük oranda göçe sebebiyet vermesi, çok sayıda iç ve dış aktörün müdahil olmasından dolayı Suriye krizi son yıllarda dünya çapındaki en önemli meselelerden biri haline gelmiştir. Türkiye'nin bazı şehirlerinde geçici koruma altındaki Suriyeliler arasında gerçekleştirilen kapsamlı bir araştırmanın sonuçlarına dayanarak bu çalışma; başlıca iç ve dış aktörlerin ve özellikle de Türkiye'nin Suriye krizine ilişkin rol ve politikaları hakkında Suriyelilerin düşüncelerini analiz etmeyi amaçlamaktadır. Araştırmamızın iki önemli sonucu şu şekildedir: Genel olarak Suriyeliler yabancı güçlerin kendi içişlerine karışmalarına karşı görünmektedirler. Öte yandan, göç etmek zorunda kalan Suriyelilere yaklaşımı olumlu olan bir yabancı devleti de takdir etmektedirler. Bu çıkarım en azından Türkiye örneğinde kendisini göstermiştir. Bunlara ek olarak, Suriyelilerin, ülkelerindeki krizin çözümüne ilişkin beklenti ve önerileri de sonuç bölümünde ortaya konmuştur.

Anahtar Kelimeler: Geçici Koruma Altındaki Suriyeliler, Suriye Krizi, Aktörler, Dış Müdahale, Türkiye

*Prof. Dr., Batman Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü e-posta:hsamur@hotmail.com, ORCID:0000-0003-1980-9347

**Dr. Öğr. Üyesi, Batman Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümü, e-posta: muratscihangir@gmail.com, ORCID:0000-0002-9301-422X

Not: Yazarlar, makaleye temel olan alan çalışmasının gerçekleştirilmesinde yardımlarını esirgemeyen Batman ve Diyarbakır İl Göç İdaresi Müdürlüklerine, meslektaşlarına, iletişimde yardımcı olan Suriyeli gönüllülere ve anket katılımcılarına teşekkür ederler.

Makale Gönderim Tarihi: 15.09.2019

Makale Düzeltme Son Tarihi: 18.10.2019

Makale Onay Tarihi: 13.12.2019

The Opinions Of Syrians In Turkey About The Syria Crisis: Actors, Responsibles And Solutions

Hakan SAMUR*

Murat CİHANGİR**

Abstract

Because of causing a large amount of migration and because of the involvement of many domestic and foreign actors, the Syrian crisis has become one of the most significant issues worldwide in recent years. Based on the results of a comprehensive survey conducted among the Syrians under temporary protection in some certain cities of Turkey, this study aims at analysing their opinions about the role and policies of some major foreign and domestic actors and especially about Turkey's policy about the Syrian crisis. Two important results of our survey are as follows: In general, the Syrians seem to be against the intervention of foreign powers to their internal affairs. On the other hand, they seem to be appreciate a foreign state if that state has a positive approach to the forcibly migrated Syrians. At least, this conclusion has become evident in the case of Turkey. In addition to these, the expectations and suggestions of the Syrians related to the solution of the crisis in their countries are presented in the concluding section.

Keywords: *Syrians under Temporary Protection, Syria Crisis, Actors, Foreign Intervention, Turkey*

*Prof. Dr., Batman University, Economics and Business Administration Faculty, Department of Political Science and Public Administration e-mail:hsamur@hotmail.com, ORCID:0000-0003-1980-9347

**Assistant Professor Dr., Batman University, Economics and Business Administration Faculty Department of International Relations, e-mail :muratscihangir@gmail.com, ORCID:0000-0002-9301-422X

Giriş

Adalet, demokrasi ve daha iyi yaşam standartları talepleriyle Aralık 2010'da Tunus'ta başlayan halk ayaklanmaları zincirinin Suriye'ye de ulaşması sadece birkaç aylık bir süre almıştır. Ülke yönetimi önceleri böyle bir ayaklanmanın Suriye'de gerçekleşebileceğine hiç ihtimal vermemiş (Lesch, 2011: 422) ancak ihtimal dışı görülen söz konusu gelişmeye başlangıç edeceği endişesi ile, Mart 2011'de ortaya çıkan barışçıl gösterilere de sert karşılık vermiştir. Bu noktadan sonra kısa sürede yaygın bir isyana ve giderek iç savaşa dönüşen Suriye krizi yıllar içinde Arap Baharının kapsadığı diğer bölge ülkelerindekilerle kıyaslanamayacak derecede yıkıcı sonuçlar doğurmuştur (Danahar, 2015). Öyle ki; yine Arap Baharı sürecinde Orta Doğu ve Kuzey Afrika bölgesinin, anarşi toplumunun mükemmel bir örneğine dönüştüğü şeklindeki yerinde betimleme (Aras ve Falk, 2016: 2253) Suriye açısından özellikle haklı çıkmış ve bu ülkede yaşananlar, küresel anlamda yoğun ilgi ve tartışmaların odağında yer almıştır.

Suriye krizinin dünya çapında bu derece ön plana çıkması başlıca iki sebeple açıklanabilir. Bunlardan ilki; krize dâhil olan iç ve dış aktörlerin çeşitliliğidir. Mart 2011'deki barışçıl gösteriler ağırlıklı olarak ekonomik, toplumsal ve politik koşullarında iyileşme talep eden seküler kesimlerin öncülüğünde gerçekleşirken; muhalif İslami gruplar da kısa sürede ülkedeki mücadele içerisinde yerlerini almışlardır (Joya, 2012: 31). Böylece ordu ve bir kısım sivil milislerden oluşan rejim güçlerinin dışında, içerisinde Özgür Suriye Ordusu dâhil çok farklı Sünni ya da Selefi grupları barındıran Suriye Devrimci ve Muhalif Güçleri İçin Ulusal Koalisyon, El-Kaide bağlantılı El-Nusra Cephesi ile IŞİD gibi örgütler, Dürziler ve Kürtler Suriye'deki savaşın iç aktörlerini oluştururken; vekâlet savaşlarının en önemli örneklerinden biri haline gelen Suriye çatışmalarında söz konusu iç aktörleri kendi amaçları doğrultusunda destekleyen veya Suriye krizinin sonuçlarından derinden etkilenen bölge veya bölge dışı devletler de dış aktörlerini oluşturmuşlardır (Ma'oz, 2014). Özellikle Birleşik Devletler ve Rusya'nın, Soğuk Savaş dönemini hatırlatırcasına Suriye üzerinden mücadeleye girişmeleri (Tudoroiu, 2013) ve Çin, AB, İran, Türkiye, İsrail ve Körfez ülkeleri gibi aktörlerin de bir şekilde bu saflaşmada yer almaları sadece Suriye krizine olan ilgiyi artırmakla kalmamış, aynı zamanda Orta-

doğu'nun yakın dönem mücadele denkleminde kilit konuma yerleşen (Gause, 2014) bu ülkedeki anarşi ortamının yıllardır sona erdirilememesine yol açmıştır.

Suriye krizinin dünya kamuoyu tarafından yakından takip edilmesinin ve tartışılmasının bir diğer sebebi ise kısa sürede yol açtığı insan zayıyatı ve geniş bir coğrafyaya dağılan mülteci göçünün boyutlarıdır. Mart 2011'den Aralık 2018'e kadar Suriye iç savaşında en az 560 bin insanın öldüğü, iki milyondan fazlasının yaralandığı ya da kalıcı şekilde sakatlandığı ve 12 milyondan fazla Suriyelinin de ülke içine ya da dışına göçle yerlerinden edildiği ifade edilmektedir (SOHR, 2018). Kimi kaynaklarda ise 2018 yılı itibarıyla yerlerinden edilenlerin sayısı 13 milyona kadar çıkmaktadır (Connor, 2018). Savaş başlamadan önce 21 milyona yakın nüfusa sahip bir ülkede, bu rakamlar insan kaynağındaki kaybın ne kadar büyük olduğunu ortaya koymaktadır. Yerinden edilmelerin altı milyondan fazlası ülke içinde gerçekleşirken, geri kalanların büyük çoğunluğu yakın bölge ülkelerine, bir milyon kadarı Türkiye haricindeki Avrupa ülkelerine (530 bin ile en fazla Almanya, daha sonra 110 binle İsveç ve 50 bin mülteciyle Avusturya) ve 100 bin kadarı da başta Kuzey Amerika olmak üzere diğer coğrafyalara dağılmıştır (Connor, 2018). Bölge ülkelerine dağılımın güncel durumuna bakıldığında (UNCHR, 2019); Türkiye 3 milyon 640 bin ile en fazla Suriyeli kabul eden ülke durumundayken; Lübnan 948 bin, Ürdün 671 bin, Irak 252 bin, Mısır 132 bin ve diğer Kuzey Afrika ülkeleri ise toplam 35 bin.

Birleşmiş Milletler Mülteci Örgütünün daha rakam 4 milyonda iken bile yakın tarihin tek başına en büyük mülteci akını şeklinde vasıflandırdığı (UNCHR, 2015) Suriyelilerin ülke dışına mecburi göçleri, Suriye iç savaşının olumsuz etkilerinin çok geniş bir coğrafyada hissedilmesine ve dolayısıyla tartışmalara daha fazla konu olmasına yol açmıştır. Öyle ki bir noktadan sonra başta Avrupa ülkeleri olmak üzere pek çok yerde Suriye meselesi büyük oranda mülteciler boyutuyla konuşulur olmuştur. Rakamlardan anlaşılacağı gibi, ülke dışına göç etmek zorunda kalan Suriyelilerin yarısından fazlasına tek başına Türkiye ev sahipliği yapmaktadır. Sadece birkaç yıllık dönemde gerçekleşen böyle yoğun bir göç dalgası, şüphesiz hem gelenler açısından hem de Türkiye devleti ve toplumu açısından çok önemli etkileri olan büyük bir olaydır. Söz konusu etkiler

elbette ki çok çeşitli açılardan araştırmalara ve analizlere konu olmaktadır. Elinizdeki çalışma, Türkiye'ye göç etmek zorunda kalan Suriyeliler arasında gerçekleştirilen bir anketin sonuçlarına dayanarak, onların Suriye krizinin sorumlularına, bazı iç ve dış aktörlerine ve bu arada özellikle de bir dış aktör olarak Türkiye'nin Suriye politikasına yönelik düşüncelerini analiz etmeyi amaçlamaktadır. Ayrıca, araştırmamıza katılan Suriyelilerin ülkelerindeki krizin çözümüne yönelik önerileri de sonuç bölümünde ele alınacaktır. Belirtilen konulara geçmeden önce Türkiye'deki Suriyelilerin hukuki statüleri ile alan çalışmamızın kapsamı ve yöntemi hakkında bazı bilgiler burada paylaşılacaktır.

Türkiye'ye göç etmek zorunda kalan Suriyelilerin uluslararası koruma statülerinden (mülteci, sığınmacı, şartlı mülteci, ikincil koruma ya da geçici koruma) hangisine dâhil edilecekleri ve hangi kavramla adlandırılacakları tartışmalara sebep olmuştur (Şen, 2019): Suriye'de yaşananlara ve Türkiye'ye zorunlu göç etme sebeplerine bakıldığında, Suriyelilerin 1951 Cenevre Sözleşmesi'ndeki tanım kapsamında¹ mülteci sayılabileceği rahatlıkla öngörülebilir. Ancak Türkiye, mülteci statüsü vermeyi sadece Avrupa ülkelerinden gelen kişilere sınırlandırdığından Suriyeliler ne mülteci, ne mülteci olmak için başvuru yapmış kişi anlamındaki sığınmacı, ne de üçüncü ülkelere geçmek için bekleyen şartlı sığınmacı olarak tanımlanma imkânına sahiptir. Kısa zamanda ve büyük sayılarla Türkiye'ye ulaşan Suriyelilere statü belirleme işlemi de pratikte yapılamadığı için, tanımı gereği ikincil koruma da sağlanamamıştır. Suriye'den göç eden kişiler 2013'te kabul edilen Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nda 2014 yılında gerçekleştirilen değişiklikle geçici koruma statüsü sağlanan yabancılar olarak kabul edilmişlerdir ki bu da ilgili mevzuatta şunu ifade etmektedir: “Ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel olarak veya bu kitlesel akın döneminde bireysel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen ve uluslararası koruma talebi bireysel olarak

¹ “İrki, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatanında bulunduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancıya veya bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen vatansız kişiye statü belirleme işlemleri sonrasında mülteci statüsü verilir”

değerlendirmeye alınamayan yabancılara sağlanan koruma.” Kısaca denilebilir ki maruz kaldıkları mağduriyetler üzerinden sosyolojik ya da politik anlamda mülteci veya sığınmacı kavramlarıyla vasıflandırılacaklarken, Türkiye’deki Suriyeliler hukuki anlamda geçici koruma altındaki yabancılar olarak tanımlanmışlardır.

Makaleye temel olan araştırmamız; Göç İdaresi Genel Müdürlüğü’nün verilerine göre (GİGM, 2018) tahminen yarıya yakını 18’in altındaki yaş gruplarına ait olan yaklaşık 600 bin Suriyelinin yaşadığı Türkiye’nin Güneydoğu Anadolu Bölgesi’ndeki dört şehirde (Batman, Diyarbakır, Mardin ve Şanlıurfa) 18 yaşın üstündeki 731 Suriyeliye uygulanan 25 soruluk bir ankete dayanmaktadır. Sosyo-demografik olanların dışında, katılımcılara yöneltilen soruların başlıca iki grupta toplandığını söylememiz mümkündür. Bunlardan birincisini, bu makalenin de içeriğini şekillendiren ve katılımcıların, Suriye krizinin aktörlerine, sorumlularına ve krizin çözümüne ilişkin görüşlerini açığa çıkarmayı amaçlayan sorular oluşturmaktadır. Kendi içinde bütünlüklü bir konu olarak bir başka çalışmada ele almayı amaçladığımız ikinci grup soruları ise; onların Türkiye devleti, halkı ve bu ülkedeki yaşamları hakkındaki düşüncelerini açığa çıkarmayı amaçlayan sorular oluşturmaktadır.

Anket uygulanırken “Basit Tesadüfi Örneklem” yöntemi kullanılmış ve az sayıda Suriyelinin bulunduğu bazı kırsal alanlar hariç, araştırma kapsamındaki şehirlerde yaş, eğitim, iş ve etnisite gibi özellikler bakımından farklı Suriyelilere ulaşabilmek adına onların buldukları farklı mekânlara (ev, dersane, okul, kahvehane, işyeri, dernek) gitmeye özen gösterilmiştir. Gidilen mekân ve buldukları ortam ne olursa olsun, anket katılımcılarının kendilerini psikolojik açıdan güvende hissetmeleri ve sorulara rahatça cevap verebilmeleri için mümkün olan bütün özen gösterilmiştir. Bu bakımdan; anket sorularını soran tercümanlarımız dışında, her şehirde gidilen mekânların özelliğine göre çoğunlukla orada çalışan ya da yaşayanların saygı ve güvenlerini kazanmış bir başka Suriyelinin de yanımızda bulunmasına özen gösterilmiştir. Genellikle öğretmen, akademisyen ya da dernek yöneticisi profillerindeki araçlardan yardım alınmıştır. Anketin uygulanabilirliğini artıran söz konusu şahıslara ise anketlerin yapıldığı şehirlerdeki meslektaşlarımız ya da İl Göç İdaresi Müdürlükleri-

nin tavsiye ve yönlendirmeleri sayesinde ulaşılmıştır. Anketin uygulanmasına başlamadan önce, muhataplara isim ve adres gibi kendilerini belirleyici hiçbir bilginin alınmayacağı özellikle vurgulanmıştır. Bütün bunlara rağmen, zaten öncesinde de tahmin ettiğimiz gibi anketimizin özellikle politik meselelere ilişkin sorularında “cevap yok/fikrim yok” şıkkının işaretleme frekansı oldukça yüksek çıkmıştır. Soruları hazırlama aşamasında danıştığımız kimi Suriyeli akademisyen arkadaşlarımız da bu ihtimalden bahsetmişlerdir. Gerçekten de Suriye’de baskıcı bir politik rejim altında yaşamış olmalarının, savaş ve zorunlu göçle birlikte maruz kaldıkları travmaların ve son olarak da yabancı bir ülkede daha statüleri bile geçici kavramıyla nitelenenler olarak bulunuyor olmalarının; genel olarak mülteci gruplarında görülen gelecek korkusu, çekingenlik ve kimseye güveneme gibi bir takım özelliklerin (De Vries ve Van Heck, 1994) Suriyelilerde de ortaya çıkmasına yol açtığı söylenebilir. Dolayısıyla, Suriyelilerin sorulara “cevap yok/fikrim yok” seçeneği ile dönüş yapma oranlarının yüksek çıkması bu durumu teyit eden önemli bir bulgu olarak kabul edilebilir. Öte yandan, bu seçeneğin orada duruyor olmasına rağmen hâlâ hatırı sayılır miktarda Suriyelinin söz konusu sorularda başka seçeneklere yönelmiş olmaları da aslında anketin sağlıklı yürütüldüğüne ve güvenilir olduğuna bir kanıt sayılabilir. Cevap yok/fikrim yok diyenlerin en fazla çıktığı soruda bile, diğer seçenekleri işaretleyen katılımcı sayısının hala çok yüksek olmasını dikkate alarak, daha sağlıklı bir değerlendirme yapmak ve somut cevapların analizine yoğunlaşmak amacıyla “cevap yok/fikrim yok” seçeneği tablolar oluşturulurken “kayıp” sütununda gösterilmiş ve yüzdelik dilimlerde hesaba katılmamıştır.

Anketin uygulandığı dört şehir de ya Suriye ile sınır (Mardin ve Şanlıurfa) ya da sınıra yakın (Batman ve Diyarbakır) durumdadır. Güneydoğu Anadolu Bölgesi’ndeki bu şehirler ağırlıklı olarak Kürt nüfusun yaşadığı ve özellikle Mardin ve Şanlıurfa dikkate alındığında Arap kökenli vatandaşların da kayda değer bir sayıda bulunduğu yerlerdir. Yani etnik köken olarak hemen hemen tamamıyla Kürt veya Arap olan Suriyelilerin, kendilerini buralarda sadece coğrafi açıdan değil, kültürel pek çok unsur açısından da ülkelerine yakın hissedebileceklerini öngörmek mümkündür. Anketler 20 Ekim-20 Aralık 2018 tarihleri arasındaki iki aylık zaman diliminde uygulanmıştır.

Katılımcıların genel bazı özellikleri sıralanacak olursa: Yaklaşık yüzde 60'ı erkek, yüzde 40'ı da kadındır. Yaş gruplarına göre dağılımları ise şöyledir: 18-25 yaş aralığı yüzde 41,3; 26-35 yaş aralığı yüzde 28,7; 36-45 yaş aralığı yüzde 19,6; 46-60 yaş aralığı yüzde 8,2 ve 61 yaş üstünde olanlar ise yüzde 2,2. Katılımcıların büyük bölümü (yüzde 58,4) ortaöğretim mezunu iken, yüzde 18,1'i üniversite, yüzde 11,2'si de ilköğretim mezunudur. Sadece okur-yazar olanlar yüzde 6,3 iken, diğer bir yüzde 6'lık kesimin ise hiç okur-yazarlığı yoktur.

Aşağıdaki bölümde Suriye krizinin öncelikli sorumlu ya da sorumlularının kim veya kimler olduğu hususunda, geçici koruma kapsamındaki Suriyelilerin düşünceleri ele alınacaktır. Sorumluluk noktasının dışında, krizin belli başlı iç ve dış aktörleri hakkındaki fikirlerine de burada yer verilecektir. Bir sonraki bölümde, özel olarak Türkiye'nin Suriye politikası hakkında anket katılımcılarının cevapları analiz edilecektir. Krizin nasıl sona erdirilebileceği hususunda katılımcıların ne düşündüklerine ise sonuç bölümünde değinilecektir.

Suriye Krizinin En Önemli Sorumlusu ve Diğer Aktörleri

Araştırmamızda yer verdiğimiz en kritik sorulardan biri Suriye'de yaşanan olayların en önemli sorumlusunun kim olduğu idi. Tablo 1'den de izleneceği gibi, bu soruya yüzde 56'ya yakın bir katılımcı "Suriye yönetimi" cevabını vermiştir. Böylece; babasının ardından 2000 yılında ülkenin başına geçen, özellikle ilk dönemlerinde (Zisser, 2007) ve fakat azalsa bile 2000'lerin büyük bölümünde halk tarafından desteklenen (Wieland, 2012), hatta daha önce de belirttiğimiz gibi başka ülkelerde yaşanan halk isyanlarının kendisine karşı gerçekleşmeyeceğine inanan Esed ve yönetimi, gelen noktada bütün olayların en önemli sorumlusu olarak görülmektedir. Muhafif grupları en önemli sorumlu gören yüzde 11'in üzerindeki kitleyi de dâhil ettiğimizde, her üç Suriyeliden ikisinin ülkelerindeki sorunların baş sorumlusunu ülke içinde aradıklarını söylememiz mümkün. Esed yönetimi ve muhafif grupların dışında, yaklaşık yüzde 13'lük bir kesim ABD'yi, yüzde 5'lik bir kesim Rusya'yı, yüzde 4'e yakın bir kesim İran'ı ve yine yüzde 4 dolaylarında bir kesim de diğer devletleri en önemli sorumlu kabul etmektedir. Türkiye'yi bu çerçevede en önemli sorumlu olarak görenlerin oranı yüzde 1'e ulaşmamaktadır.

Tablo 1: Suriye’de Yaşanan Olayların En Önemli Sorumlusu Kimdir?

Seçenek	Frekans	Yüzde
Suriye yönetimi	297	55.8
Muhafif gruplar	61	11.5
ABD	68	12.8
Rusya	26	4.9
İran	20	3.8
Türkiye	4	0.8
Diğer	23	4.3
Kararsız	33	6.2
Toplam	532	100

Kayıp: 199

Şüphesiz olayların sorumlusu olarak bir aktörün öne çıkarılması istendiği için Esed yönetimi işaret edilmiştir ve bu durum, Suriyelilerin diğer devletlerin kendi coğrafyalarına yönelik politikalarını daha az zararlı buldukları anlamına gelmemektedir. Böyle bir yargıya varmamızın sebebi Tablo 2’den izlenebilecek durumdur: Her dört sığınmacıdan üç tanesi ABD’nin Suriye politikasını başarısız ya da çok başarısız olarak gördüklerini söylemektedirler. Bu devletin politikasını başarılı ya da çok başarılı görenler sadece yüzde 10’luk bir kesimi oluşturmaktadır. ABD’nin politikasına yönelik olumsuz düşünceler büyük oranda başka pek çok devletin de gösterilmektedir. Bu konuda İsrail neredeyse ABD ile bir değerlendirilmekte ve Suriyeli sığınmacıların yüzde 75’e yakın bir bölümü İsrail’in politikalarını da desteklememektedir. Suriye’de aktif konumda olan bir diğer güç Rusya’ya karşı bu oran yüzde 72 ve Avrupa Birliği’ne karşı da yüzde 61 olarak gerçekleşirken; İran’ın ve Suudi Arabistan’ın Suriye politikasından hoşnut olmayanların oranı yüzde 77 gibi daha yüksek bir düzeyde çıkmıştır. Diğer bölge ülkelerinden Irak’ın Suriye politikasını başarısız veya çok başarısız bulanlar yüzde 65’e ulaşırken, Ürdün için bu oran yüzde 69 ve son olarak Türkiye için yüzde 6,5 çıkmıştır.

Tablo 2: Aşağıdaki Devletlerin Suriye Politikası Hakkında Ne Düşünüyorsunuz?

Devlet	Çok Başarılı	Başarılı	Ne Başarılı ne Başarısız	Başarısız	Çok Başarısız	Kararsız
ABD	7	7.9	7.4	37.5	36.6	3.5
AB	7.5	14.2	13.3	34.6	26.3	4
İran	6.2	5.5	6.8	35.3	41.5	4.7
Irak	5.4	5.0	18	34.9	30.1	6.6
Ürdün	7.6	5.0	14.8	38.7	25.7	8.2
S.Arabistan	5.4	3.1	10.9	38.7	38.1	3.7
İsrail	7.6	8.4	5.3	31.8	43	3.9
Rusya	10.7	8.7	5.5	30.1	41.8	3.2
Türkiye	25.7	35.8	20.5	4	2.5	11.4

Bu sonuçlara bakıldığında şu değerlendirmeyi yapabilmemiz mümkündür: Hangisi olursa olsun, Suriyelilerin büyük çoğunluğu kendi ülkelerine yönelik dışarıdan müdahale etmeye çalışan devletleri hoş karşılamamaktadır. Bu tepkisellik sadece ABD ve Rusya gibi iki ana aktöre ya da geleneksel düşman konumundaki İsrail'e karşı değil, hatta onlardan daha fazla olarak İran, Ürdün ve Suudi Arabistan gibi bölge devletlerine de yöneliktir. İran'ın hem Rusya'yla hem de Esed'le; Suudi Arabistan'ın da ABD ile yakın işbirliği içinde olmaları, onlara yönelik tepkileri artırıyor gözükmektedir. Bu noktada Esed'in olayların baş sorumlusu olarak gösterilmesinde, ülkesini dışarıdan müdahalelerin ve vesayetçi çatışmaların alanı haline getirmesinin payının yüksek olduğunu söylemek yanlış sayılmayacaktır. Türkiye, hemen yanı başındaki Suriye'de ortaya çıkan istikrarsızlıktan en fazla etkilenen devletlerden biri olmuş, özellikle Kürt meselesi ve göç bağlamında yaşadığı güvenlik risklerinden dolayı en başından beri Suriye'ye yönelik aktif - müdahaleci bir politika izlemiştir. Bu durumda; Türkiye'nin Suriye politikasının çok sınırlı bir kesim tarafından başarısız bulunması, söz konusu dışarıdan müdahaleyi kabul etmeme yönündeki eğilime istisna mı teşkil etmektedir? Ülkelerindeki krizde Türkiye'nin, başka devletlerle kıyaslandığında daha olumlu noktada değerlendirilmesi durumu bizzat Suriye'de yapılan bir araştırmada da ortaya konmuş bir durumdur (Gallup, 2018): Uluslararası koalisyon güçlerinin Suriye krizine olumlu etkisinin bulunduğu söyleyenlerin oranı yüzde 26'da kalırken, Türkiye'nin ve Cumhurbaşkanı R. Tayyip Erdoğan'ın olumlu etkisinin bu-

lunduğunu söyleyenlerinki yüzde 41 düzeyinde gerçekleşmiştir. Araştırma sonuçlarından hareketle bizim iddiamız şudur ki; Suriyelilerin, bir devletin ve özellikle de Türkiye'nin Suriye politikasını değerlendirirken sadece olayın dışarıdan müdahale boyutuna bakmadıkları ve Suriyeli göçmenlere yönelik politikalarını da hesaba kattıkları yönündedir. Bu durum Türkiye bahsinde bir sonraki bölümde ele alınacaktır.

Nasıl ki olayların baş sorumlusunun Esed yönetimi olarak gösterilmesi, dışarıdan müdahale eden devletlere olan tepkilerin az olduğu anlamına gelmemişse; aynı şekilde ülke içindeki aktörlerin sadece yüzde 11,5'lik bir kesim tarafından en önemli sorumlu olarak düşünülmesi de söz konusu aktörlere yönelik olumsuz tepkilerin az olduğu anlamına gelmemektedir. En azından bu tepkiselliğin ülkede krize dâhil olan gruplar arasında belki de bütün dünyada en fazla tanınanı ve yankı uyandıranı konumundaki IŞİD (Irak Şam İslam Devleti) için geçerli olduğunu söyleyebiliriz. 2003'te ABD'nin Irak'ı işgalinden sonraki kaotik ortamda şekillenmeye başlayan, Irak ve Suriye topraklarında İslami kurallara göre yönetilecek bir devlet kurma iddiasındaki IŞİD, Suriye iç savaşının özellikle 2016'ya kadarki bölümünde su ve petrol kaynaklarını kontrol altında tutabildiği stratejik alanlar üzerinden çok ciddi bir güce sahip olmuş (Harris, 2018), sonraki dönemde bu etkisi azalsa bile varlığını sürdürebilmiştir. Örgütün kendini ve politikalarını tanımlaması İslam üzerinden olsa bile, anketimiz kapsamındaki Suriyelilerin sadece yüzde 7 kadarı IŞİD'in gerçekten İslami bir örgüt olduğuna inanmaktadır (Tablo 3). Yüzde 27,3'lük bir kesim IŞİD'in bağımsız ve fakat İslam'ı kullanan bir yapılanma olduğunu söylerken; Suriyelilerin yarısından fazlası (yüzde 56,2) IŞİD'in, başka devletler tarafından kullanılan terörist bir örgüt olduğunu belirtmişlerdir. Şüphesiz bu yüzde 56,2'lik grubun da IŞİD'i İslam'a bağlı bir örgüt olarak görmediklerini, sadece manipüle yönüne vurgu yaptıklarını belirtmek gerekir.

Tablo 3: IŞİD Sizce Nasıl Bir Örgüttür?

Seçenek	Frekans	Yüzde
Gerçekten İslami bir örgüttür	19	3.4
İslami kullanan bağımsız bir örgüttür	148	26.5
Başka devletler tarafından kullanılan bir terör örgütüdür	334	59.8
Diğer	9	1.6
Kararsız	48	8.6
Toplam	558	100

Kayıp: 173

Anketimizde IŞİD dışında başka bir muhalif grubun adı doğrudan geçirilerek katılımcıların görüşleri alınmamıştır ancak Suriye krizinin nasıl çözülebileceğine yönelik açık uçlu sorumuza verilen cevaplarda sıklıkla mevcut savaşan tarafların bir çözüm üretemeyecekleri, bunların pek çoğunun başka devletlerce kullanıldığı ve dikkate alınmaması gerektiği sıklıkla dile getirilmiştir. Suriye savaşının içerideki taraflarından hiçbiri Ürdün ve Lübnan'daki Suriyeli mültecilerin büyük çoğunluğu tarafından da (sırasıyla yüzde 90 ve yüzde 73) ne ekonomik ne politik ne de sosyal bakımlardan kendi beklentilerinin temsilcisi olarak görülmektedir (Ceyhun, 2017: 6). Suriyelilerin genel anlamda hemen hemen bütün taraflara güvenlerinin kalmadığı başka çalışmalarda da ortaya konan bir durumdur (Battaloğlu ve Farasin, 2017).

IŞİD'in başka devletlerin manipülasyonunda olduğunu ifade eden katılımcılara bu devlet ya da devletlerin hangisi olduğu sorulduğunda yüzde 61,4'lük bir kesim tek başına veya başka devletlerle bir arada ABD'yi işaret etmiştir. İsrail cevabını verenler yüzde 35 oranındadır. Esas olarak Sünni bir grup olduğu yaygın kabul gören (Cockburn, 2015) IŞİD'in yüzde 44,9'lük kesim açısından Şii İran tarafından ve yine yüzde 30,6'luk kesim tarafından İran'la Suriye konusunda ortak hareket eden Rusya tarafından desteklendiğinin söylenmesi ilginç bir sonuç olarak kabul edilebilir. Ancak IŞİD'in dışında ve IŞİD'i tasvip etmeyen pek çok Sünni grubun olması bir yana (Hassan, 2014), bu örgütün eylemlerine başvururken sıklıkla Sünni kişi ya da gruplara da saldırdığı bilinen bir durumdur. O halde zaten büyük bir çoğunlukla onu İslam'la bir arada kabul etmedikleri ortadayken,

IŞİD'in baskı ve eylemlerini en yakından hisseden iki ülkeden birinde yaşayan Suriyelilerin bu örgütü İslam'ın bir mezhebine nispetle değerlendirmekten ziyade, onu çıkarlarına göre kullanan ülkeler üzerinden değerlendirdiklerini ifade etmemiz mümkündür. Öyle ki her beş Suriyeliden bir tanesi de (yüzde 19,7) IŞİD'ı kullanan devlet (ler) arasında Selefî Suudi Arabistan'ı göstermiştir. Başka bir açıdan bakıldığında IŞİD meselesi Suriyeliler açısından dini/mezhebi olmaktan ziyade yine dış müdahale ve terörle bağlantılı olarak algılanan bir konu olmaktadır. Ayrıca belirtmek gerekir ki Beşşar Esed'in Suriye'deki konumunu sağlamlaştırmak için uluslararası arenada sıklıkla kendisinin gitmesi halinde en yakın alternatifin IŞİD benzeri fanatik bir dini yönetim olacağı şeklindeki argümanı kullanması ve bunda da önemli ölçüde başarılı olması da (Ma'oz, 2014) Esed'e tepkili bir kısım Suriyelinin gözünde söz konusu örgütü daha da olumsuz bir noktaya taşımış olabilir.

Türkiye'nin Suriye Politikası

Suriye krizinde bir dış aktör olarak Türkiye'nin politikaları ve diğer devletlerle mukayese edildiğinde konumu hakkında Suriyeliler ne düşünmektedirler? Bu hususları ele almadan önce, yakın dönem Türkiye-Suriye ilişkilerinin gelişimi hakkında kısa bir açıklama yapmak faydalı olacaktır. 2000'lerin ilk on yılı, Suriye'nin bağımsızlığını kazandığı 1936 yılından beri muhtemelen Türkiye-Suriye ilişkilerindeki en iyimser ve en işbirliğine açık dönemdi. 2002'den beri Türkiye'de iktidarı tek başına sahiplenen Adalet ve Kalkınma Partisi'nin dış politikasında sürdürmeye çalıştığı komşularla sıfır sorun stratejisi gereğince bütün çevre ülkelerle olumlu ilişkilerin geliştirilmesi esas olsa da, Suriye'nin bu stratejide özel bir yere sahip olduğunu söylemek yanlış sayılmayacaktır (Demirtaş, 2013: 115). Karşılıklı üst düzey diplomatik ziyaretlerin sık sayılabilecek aralıklarla gerçekleştirildiği bu dönemde; PKK odaklı güvenlik kaygıları, Hatay'ın Türkiye'ye ait olduğunun tanınması ve su meselesi dâhil iki ülke arasında sorun teşkil eden pek çok konuda yapıcı bir yol izlenmekle kalınmamış; toplumsal ve ekonomik ilişkilerin geliştirilmesi hususunda da çeşitli antlaşmalar ve projeler devreye sokulmuştur. Ancak Mart 2011'de Suriye'de başlayan olaylar, Türkiye Dışişleri Bakanlığının ifadesiyle "iki ülke arasındaki ilişkilerin ve bölgenin gündemini yeniden belirlemiştir" (Dışişleri Bakanlığı, 2019). Söz

konusu yeni gündemde; her fırsatta Suriye'nin toprak bütünlüğünün sürdürülmesine vurgu yapmakla birlikte Türkiye, Suriye halkının meşru reform taleplerinin yerine getirilmediği iddiasıyla ve güneyinde kendisi açısından ortaya çıkan yeni güvenlik risklerinden dolayı günden güne Esed rejimi ile arasına mesafe koymuş ve Suriye'ye yönelik politikasında ciddi bir değişikliğe gitmiştir. Suriye'nin, Türkiye sınırına yakın bölümünde PYD'nin faaliyetleri, IŞİD ve benzeri örgütlerin ürettiği terör ve milyonlarca insanın kendi topraklarına göç etmeleri gibi yeni güvenlik risklerine karşı Türkiye, rejime karşı ayaklanan muhalif güçleri desteklemek ve sınır ötesi askeri harekât dâhil birçok politikayı hayata geçirmiştir.

Aktif ve müdahaleci bir kimliğe bürünen Suriye politikasının, katılımcıların sadece yüzde 6,5'lik bir kesimi tarafından başarısız veya çok başarısız bulunması (Tablo 2); açıkladığımız dışarıdan müdahalelerden hoşnut olmama şeklindeki yaklaşıma bir istisna gibi görülebilir. Ancak belirtmek gerekir ki bu yüzde 6,5 dışında, yüzde 32 civarında bir kesim de kısmen başarılı kısmen başarısız gördüklerini beyan etmişlerdir. Yani Türkiye'nin Suriye politikası yüzde 61 gibi bir çoğunluk tarafından olumlu bulunuyor olsa da ve bu yüzde, başka devletleriyle (örneğin ABD'nin yüzde 10'uyla, İsrail'in yüzde 16'sıyla veya Rusya'nın yüzde 19'uyla) kıyaslandığında açık ara yüksek bir düzey kabul edilse de, yüzde 39'luk bir kesimin bir şekilde bu konuda tam anlamıyla olumlu noktada bulunmamasını not etmek gerekir. Türkiye'nin politikasına başarılıdır demeyen bu yüzde 39'luk gruba "Türkiye'nin Suriye politikası nasıl olmalıdır?" diye sordüğümüzde, yarısının cevabı "hiç karışmamalı" olmuştur (Tablo 4). Yani Suriyelilerin, başka devletlerin karışmaması yönündeki ilkesel tutumları kısmen de olsa kendisini Türkiye söz konusu olduğunda da göstermektedir. Kaldı ki krizin çözümüne yönelik önerilerini sıraladıklarında, Suriyelilerin hiçbir devlet ayrımı gözetmeden Suriye'ye askeri ya da politik anlamda müdahale eden bütün dış güçlerin çekilmeleri gerektiğini en fazla tekrarlanan cevaplardan biri olarak dile getirdikleri de vurgulanmalıdır. O halde Türkiye'nin Suriye politikasına yönelik olumlu yaklaşımların fazlalığını, söz konusu müdahaleci yönü bile dengeleyecek farklı gerekçelere dayandırmak mümkündür.

Tablo 4: Türkiye'nin Suriye Sorununa Yönelik Politikası Nasıl Olmalıdır?

Tutum	Frekans	Yüzde
Esed ile anlaşmalı	14	8.8
Muhalefeti desteklemeli	38	23.8
Hiç karışmamalı	81	50.9
Diğer	26	16.3
Toplam	159	100

Not: Türkiye'nin Politikasına "başarılı" veya "çok başarılı" diyenler dışındaki katılımcılara sorulmuştur. Kayıp: 207.

Bu hususta öne sürülebilecek ilk gerekçe Türkiye'nin Esed rejimine açıkça ve doğrudan karşı durması gösterilebilir. Nitekim Türkiye'nin politikasını başarılı veya çok başarılı bulanların çoğunluğu (yüzde 62.4) Suriye'deki olayların öncelikli sorumlusunun Esed yönetimi olduğunu belirtmişlerdir. Daha da önemlisi Türkiye'nin politikasına başarılıdır demeyen yüzde 39'luk kesim içerisinde bile sadece yüzde 8'lik bir grup, Türkiye'nin Esed'le anlaşması gerektiğini ifade etmiştir.

Suriyelilerin gözünde kendisini diğer devletlerden farklı yere oturacak şekilde, Türkiye'nin politikasının başarılı görülmesinin belki de en önemli sebebi göç etmek zorunda kalan milyonlarca Suriyeliye bütün devletlerden daha fazla ev sahipliği yapmasıdır. Bir parantez açarak; on yıllardan beri Suriye politik kültüründe Batı karşıtlığının önemli yer tuttuğu (Zisser, 2006) düşünüldüğünde AB'nin politikasına yönelik tepkilerin ABD ve İsrail'e kıyasla görece düşük kalmasında da, büyük miktarda Suriyeli mülteciye kapılarını açmasının etkisinin olduğunu söyleyebiliriz. Aynı şekilde Ürdün'ün Suriye politikasını başarısız ya da çok başarısız bulanların oranının, bölgedeki diğer Arap ve Müslüman ülkelere kıyasla görece düşük kalmasında da (yüzde 64) önemli bir Suriyeli mülteci nüfusuna ev sahipliği yapmasının katkısının olduğu öne sürülebilir.

Savaş bittiğinde ülkelere dönmek isteyip istemediklerini sordüğümüzda her iki kişiden sadece bir tanesi (yüzde 51,02) dönmek istediğini belirtmiştir. Yüzde 27,3 bu soruya hayır cevabını verirken, yüzde 21,6'lık bir kesim de kararsız kalmıştır. Şüphesiz önemli oranda Suriyelinin ülke-

lerine dönmek istememelerinde veya bu konuda tereddüt yaşamalarında, savaş bitse bile ülkelerindeki sorunların bitmeyeceğini veya savaşın yıpratmış-tükettiği şehirlerin toparlanmasının zor olduğunu düşünmelerinin payı büyüktür. Ancak yine de her üç Suriyeli'den yaklaşık bir tanesinin savaş bitse bile Türkiye'de kalırım demesi ve önemli bir kısmının da dönme hususunda kararsızlık yaşaması, onların neden Türkiye'nin Suriye politikasını büyük çoğunlukla başarısız kabul etmediklerinin emaresi niteliğindedir. Başka bir ifadeyle; Suriye meselesindeki müdahaleci ve aktif tutumuna rağmen, Suriyelilere yönelik yaklaşımı genel anlamda Türkiye'nin Suriye politikasının da olumlu görülmesini sağlamaktadır. Nitekim Tablo 5'ten izleneceği gibi katılımcıların yüzde 75,8'i devletin Suriye'den göç edenlere karşı tutumunu olumlu veya çok olumlu bulduklarını söylemektedirler. Bu konuda olumsuz düşünenler yüzde 5'in altında bir gruptur.

Tablo 5: Türkiye'de Devletin Suriyeli Göçmenlere Yönelik Tutumunu Nasıl Değerlendirirsiniz?

Tutum	Frekans	Yüzde
Çok olumlu	248	36.5
Olumlu	267	39.3
Ne olumlu ne olumsuz	113	16.6
Olumsuz	19	2.8
Çok olumsuz	13	1.9
Kararsız	51	2.9
Toplam	680	100

Kayıp: 51

Şunu da eklemek gerekir ki bu cevapları veren Suriyelilerin yüzde 80'den fazlasının hanehalkı geliri yaklaşık olarak brüt asgari ücret düzeyinde (2000 TL) ya da bunun bile altındadır. Yani ekonomik koşullarının olumsuzluğuna rağmen Suriyeliler hem Türkiye'nin politikası hususunda hem de Suriye'ye dönme hususunda yukarıda açıklanan tutumlarını ortaya koymuşlardır. Ekonomik koşullarında bir iyileşme ve istikrar yakaladıklarında, bu verilerde de Türkiye'nin politikası ve Türkiye'de kalma lehinde değişimin gerçekleşebileceğini söylemek mümkündür. Nitekim (sürekli) bir iş imkânı bulmaları halinde Türkiye'de kalmayı düşünenlerin oranı

yüzde 60'ı geçmekte, kalmam diyenlerin oranı ise yüzde 22,5 düzeyine gerilemektedir.

Suriyelilerin böyle olumlu bir durumda olmalarının muhtemel bir diğer sebebi devletin tutumu kadar, yaşadıkları şehirlerde yerel halkla olan ilişkilerinden de kaynaklanmaktadır (Tablo 6). Ankete katılanların sadece yüzde 8,7'si yerel halkın kendilerine karşı tutumunu olumsuz veya çok olumsuz olarak görmektedirler. Yüzde 53, 2 gibi bir çoğunluk yerel halkın tutumunu çok olumlu veya olumlu gördüklerini belirtirken, yüzde 36,4'lük bir kesim de bu soruya "ne olumlu ne olumsuz" şeklinde cevap vermişlerdir. Anketin uygulandığı iller sosyo-ekonomik göstergeler açısından ülkenin en zayıfları arasında yer almaktadır. Kalkınma Bakanlığının en son 2011'de yaptığı araştırma sonuçlarına göre sosyo-ekonomik gelişmişlik sıralaması açısından anketimiz kapsamındaki dört il, ülkedeki 81 il arasında son 15 içerisinde yer alırken (BGYUG, 2013); 2018'in son dönemindeki işsizlik durumuna bakıldığında da bu iller en olumsuz durumda olanlar arasındadır (TÜİK, 2018). Bu bilgiler şu açıdan önemli: Suriyeliler, zaten istihdam ve gelir imkânlarının az olduğu ve yaşam standartlarının ülke ortalamasının altında kaldığı bu şehirlerde bir anlamda rakip durumdaki yeni ve hatta ucuz işgücü olarak yerli halkın arasına karışmışlardır. Buna rağmen, her iki Suriyeliden birinin yerel halkın tutumunu olumlu görmesi ve geri kalanların da büyük bölümünün en azından negatif noktada bulunması, onların Suriye politikası hususunda Türkiye'yi neden görece olarak ayrı yerde tuttuklarının göstergesi niteliğindedir.

Tablo 6: Yaşadığınız Şehirde Yerel Halkın Size Karşı Tutumunu Nasıl Değerlendirirsiniz?

Tutum	Frekans	Yüzde
Çok olumlu	105	17.2
Olumlu	223	36.4
Ne olumlu ne olumsuz	223	36.4
Olumsuz	47	7.7
Çok olumsuz	6	1.0
Kararsız	8	1.3
Toplam	612	100

Kayıp: 119

Hem yerel halkla ilişkileri bakımından hem de genelde Türkiye'ye ve politikalarına yaklaşımları bakımından, Suriyelilerin olumlu yerde durmalarının arka planında bazı kolaylaştırıcı unsurların da devrede olduğunu belirtmek gerekir. Bu unsurları başlıca iki grupta ele almamız mümkündür. İlk gruptakileri dini ve kültürel yakınlık oluşturmaktadır ki söz konusu yakınlık aynı zamanda Suriyelilerin, Türkiye'yi Batı ülkeleriyle kıyasladıklarında neden yerleşim yeri olarak tercih ettiklerini de açıklamaktadır. Şöyle ki yerleşme imkânı verilmesi durumunda hangi ülkeyi tercih edecekleri sorulduğunda (Tablo 7) AB ülkeleri diyenlerin oranı yaklaşık yüzde 17 ve ABD diyenlerinki yaklaşık yüzde 4 çıkarken, Türkiye cevabını verenler yüzde 65'lik bir çoğunluğu oluşturmuştur.

Tablo 7: Göçmen olarak yerleşme imkânı verilmesi durumunda aşağıdaki ülkelerden hangisinde yaşamayı tercih edersiniz?

Ülke	Frekans	Yüzde
Türkiye	410	65.2
AB ülkeleri	104	16.5
ABD	24	3.8
Suudi Arabistan	16	2.5
Mısır	2	0.3
İran	4	6
Rusya	6	1
Ürdün	3	0.5
Diğer	60	9.5
Toplam	629	100

Kayıp: 102

Türkiye'yi tercih ederim diyen söz konusu üçte ikilik kesime bunun en önemli iki sebebi sorulduğunda ise (Tablo 8) en fazla tekrar edilen cevap dini benzerlik yani İslam olmuştur. Hemen ardından ise ("dil" cevabı ile birlikte düşündüğümüzde) kültürel benzerlik cevabı gelmiştir. Bu cevaplar gösteriyor ki dini ve kültürel yakınlık, Suriyelilerin, Batı ülkelerine kıyasla Türkiye'yi tercih etmelerinde ve Türkiye'ye ve halkına karşı olumlu hislerle dolu olmalarında çok önemli bir işleve sahiptir. Burada yaptığımız karşılaştırmaya destek olması açısından şu bilgiyi de ak-

tarabiliriz (Ceyhun, 2017: 5): Arabbarometer, nüfuslarına nispetle önemli miktarda Suriyeli mülteci kabul eden Lübnan ve Ürdün'deki Suriyelilere başka bir ülkeye göç etmek isteyip istemediklerini sorduklarında, Lübnan'dakilerin yüzde 56'sı ve Ürdün'dekilerin de yüzde 69'u istemediklerini belirtmişlerdir. Ekonomik durumlarının ve diğer yaşam koşullarının pek de olumlu olmadığı dikkate alındığında Suriyelilerin çoğunluğunu söz konusu ülkelerde de tutan unsurların din ve kültürel yakınlık olduğunu ileri sürmemiz mümkündür.

Tablo 8: Yerleşme imkânı verilmesi durumunda Türkiye'yi tercih etmenizin iki ana sebebi nedir?

Sebepler	Frekans	Yüzde
Göçmen politikası	124	19
Kültürel benzerlik	112	17.2
Ekonomik koşullar	24	3.6
Din	190	29.2
Dil	22	3.3
Özgür bir ortamın olması	42	6.4
Güvenli bir ülke olması	121	18.6
Diğer	15	2.3
Tutar	650	100

Kayıp: 170

Nispeten daha az tekrar edilmekle beraber Suriyelilerin hem Türkiye'ye hem de halkına olumlu bakmalarının arka planında kolaylaştırıcı etki yaptığını söylediğimiz ikinci grup unsuru ise güvenlik ve özgürlüğe dayalı beklentilerinin karşılanması ile genel anlamda Türkiye'nin göçmenlere yönelik politikası oluşturmaktadır. Dini ve kültürel sebeplerden hemen sonra, en fazla tekrar edilen cevabın "göçmen politikası" olması Türkiye'nin Suriye politikasını neden olumlu bulduklarına yönelik iddiamızı destekler niteliktedir. Öte yandan güvenli ve özgür bir ülke olması şıklarının da her dört Suriyeli'den biri tarafından zikredilmesi ise onların Türkiye'yi dini ve kültürel yakınlık hissedebilecekleri başka ülkelerle kıyaslandığında neden ön planda tuttuklarını açıklar niteliktedir. Yerleşme imkânı verilmesi halinde Suudi Arabistan'ı tercih edeceklerin yüzdesi 2,5 dolaylarındayken; İran, Ürdün ve Mısır gibi ülkelerin toplamı ancak yüzde 2'yi bulmaktadır.

Makalenin sonuç kısmında Suriyelilerin, ülkelerindeki krizin çözümüne yönelik öne sürdükleri önerilerini ve beklentilerini saydığımızda, bu son unsura yani güvenlik ve özgürlük unsuruna ilişkin analizlerimizi destekleyici başka kanıtları da sunmuş olacağız.

Sonuç

Sekiz yıldan fazla bir süredir devam eden Suriye krizi ve iç savaşı, bir yandan müdahil olan iç ve dış aktörlerin fazlalığı, diğer yandan da meydana çıkardığı insan zayıyatı ve sirkülasyonu nedeniyle dünya gündeminin ilk sıralarında yer almaya devam etmektedir. Esasında bu iki husus yani krize müdahil olma ve göç etmek zorunda kalan Suriyelilere gösterdikleri yaklaşım, aynı zamanda Suriyelilerin herhangi bir devletin bu krize yönelik politikasını değerlendirmelerinde dikkate aldıkları iki temel unsur niteliğindedir. Hangisi olursa olsun, yabancı devletlerin kendi meselelerine müdahil olmaları Suriyelilerin büyük çoğunluğu tarafından tasvip edilmemektedir. Bu bakımdan bir devletin krizde müdahaleci tutumu varsa, o devletin Suriye politikasının olumsuz değerlendirildiğini söyleyebiliriz. Ülkelerindeki krizin nasıl sona erdirilebileceği hususundaki açık uçlu soruya önerilerini yazan 309 katılımcının çok büyük bir kısmının bulunduğu temel önerilerden biri bu olmuştur. Yabancı devletlerin çekilmesi, işgalci güçlerin gitmesi, dış etkenlerin ortadan kaldırılması, kendi içişlerine karışılmaması, çözümün Suriye halkının kararıyla gerçekleştirilmesi, iç savaşın taraflarının başka devletlerce silahlandırılmaması gibi ya da en fazla ABD ve Rusya olmak üzere, tek tek müdahil olmasını istemediği ülkelerin isimlerini içeren cümlelerle ifade edilen bu önerinin karşısında, sınırlı sayıda bazı Suriyeliler Birleşmiş Milletler gibi uluslararası kuruluşların rehberliğinde çözümün ve barışın sağlanabileceğini ifade etmişlerdir. İsmi açıkça telaffuz edilmese bile Türkiye'nin de örnek olarak sunulan bu cümlelerin muhatabı olduğunu kabul etmememiz için bir sebep yoktur.

Öte yandan; bir devletin Suriye'den göç edenlere yönelik tutumu onları kabullenici yönde ise, bu durum o devletin genel Suriye politikasının daha olumlu görülmesine yol açmaktadır. Araştırmamızda böyle bir eğilimin varlığı kısmen AB ve Ürdün gibi dış aktörler hususunda da kendini göstermiştir ve fakat özellikle Türkiye'nin politikasının değerlendirilmesinde en önemli parametrelerden biri olarak belirlemiştir. Suriye meselesine politik ve hatta askeri kanallardan müdahil olan Türkiye'nin bu yaklaşımı-

nı tasvip etmeseler bile, Suriyeliler bir şeyin farkındadırlar: Diğer bütün devletlerinkinin toplamından fazla savaş mağduru Suriyeliyi kabul eden Türkiye’de devlet ve toplum, imkânları ölçüsünde kendilerine ev sahipliği yapmaktadır.

Suriye krizinin çözümüne yönelik yazdıkları çözüm önerileri arasında, farklı sözcüklerle ifade edilse bile, açık ara en fazla vurgu yapılanı ise ülkelerindeki rejimin katılımcı demokratik bir anlayışla yeniden inşa edilmesi isteğidir. Politik kültürün halka dayandırılması, Suriyelilerin birlik ve beraberlikle kendi kararlarını alması, her kesimin temsil edildiği bir yönetim, bütün dini ve etnik kesimlere saygılı bir yönetim, ulusal diyalog, silahsız demokratik çözüm, bütün tarafların serbestçe katılabilecekleri seçimlerle yönetimin belirlenmesi, yeni ve adil bir anayasa, hukukun üstünlüğü, eğitim yoluyla uygar bir toplumun inşası, halklar arası barış ve ortak akıl gibi düşünceler bu yeniden inşa sürecine yönelik ilkesel beklentileri ortaya koyar niteliktedir. Federatif yapılanma ve İslami yönetim kurulması gibi başka yönetim modelleri de az sayıda kişi tarafından dile getirilmiştir ancak esas özlemi duyulan, bahsedilen ilkesel beklentilerle şekillenecek bir yeni yapılanmadır. Suriyelilerin, serbest ve adil bir seçim yoluyla ülke yönetiminin belirlenmesi yönündeki çözüm beklentisi tanınmış bir kuruluş tarafından bizzat Suriye içinde gerçekleştirilen bir araştırmada da ortaya konmuştur (Gallup, 2018).

Şüphesiz bu süreçte Esed’in yer almaması gerektiği de katılımcıların büyük çoğunlukla önerilerinde yer verdiği bir durumdur. Beşşar Esed’in 17 Temmuz 2000 tarihinde devletin başına geçerken yaptığı ilk konuşmada ülkenin ciddi bir reform dalgasına tabi tutulacağına sinyallerini vermesi ve devamında her kesimden politik suçlulara genel bir affın, medya sektöründe esnekliğin ve düşünce özgürlüğü hususunda daha toleranslı bir ortamın sağlanması pek çok kişi tarafından bir “Şam Baharı” olarak görülmüştü (Lesch, 2011: 421). Ancak sadece 7-8 ay kadar süren söz konusu kısa iyimserlik döneminin devamı gelmediği gibi, bir kısım demokrasi yanlısının yeniden hapse atılması dâhil bu dönemde gerçekleştirilen iyileştirme ve reformlardan dönüş bile yaşanmış ve yıllar içinde Esed, başlangıçta vaat ettiği ekonomik, toplumsal ve politik reformları bir türlü hayata geçirememiştir (Lesch, 2011). Zaten 2011 yılında Suriye krizinin patlak vermesine

yol açan gösterilerin ve hatta ondan uzun yıllar önce ülkede kendini belli eden toplumsal beklentilerin odağında da aynı talepler vardı. Dolayısıyla, yerleşme imkanı verildiğinde Türkiye'yi tercih etme sebepleri arasında sayılan “kendilerini güvende ve özgür hissetme” durumunu sadece şu andaki savaş koşulları ile sınırlandırmamak ve demokratik beklentileri de kapsayacak şekilde daha geniş içerikte yorumlamak makul olacaktır. Kısacası Türkiye, halkının büyük çoğunluğu Müslüman olup da demokratik bir rejime sahip bölgesindeki tek ülke olma özelliği ile aslında Suriyelilerin özlemini duydukları güvenlik ve özgürlük temelli yönetimin örneği olarak algılanıyor olabilir. Hatta hem Batı ülkelerine tepkili olmalarının hem de yerleşme imkânı verildiğinde söz konusu ülkelerden ziyade Türkiye'yi tercih etmelerinin muhtemel bir diğer sebebini burada arayabiliriz: Gerek genel anlamda ve gerekse de özelde Arap Baharı sürecinde bölgede demokratik değerlerin ve insan haklarının yaygınlaşmasına fazlasıyla vurgu yapan bu ülkelerin, kendi çıkarları söz konusu olduğunda kolaylıkla bu vurgularından vazgeçebilmeleri ve dikta yönetimleri ile işbirliğini önceleyebilmeleridir (Battaloğlu ve Farasin, 2017).

Çalışmamızda ortaya çıkan, Suriyelilerin kendi ülkelerine dışarıdan müdahale edilmesini istememe yönündeki duruşları Türkiye'de devletin, ülkede yaşayan Suriyelilerle ilişkileri açısından ciddi bir problem olarak görünmektedir. Bunun aşılması için, Türkiye'nin sınır ötesi müdahalelerinin birtakım güvenlik değerlendirmelerinden kaynaklandığı ve geçici nitelikte olduğu, geçici koruma altındaki Suriyelilere açıklanmalıdır. Yine çalışmamızın sonuçlarından hareketle, bu açıklama faaliyetinde şu hususa da vurgu yapılması yerinde olacaktır: Suriye'nin geleceği yine Suriye halkı tarafından verilecek kararlarla şekillenecektir.

Kaynakça

Aras, B. ve Falk, R. (2016). Five Years After the Arab Spring. *Third World Quarterly*, Vol. 37, No. 12, ss. 2252-2258.

Battaloğlu, C. ve Farasin, F. (2017). From Democratization to Securitization: Post-Arab Spring Political Order in the Middle East. *Digest of Middle East Studies*. Vol. 26, No. 2, ss. 299-319.

BGYUGM (2018). (2013). İllerin ve Bölgelerin Sosyo-ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması. Ankara: Bölgesel Gelişme ve Yapısal Uyum Genel Müdürlüğü.

Ceyhun, H. E. (2017). Refugees in Jordan and Lebanon: Life on the Margins. Erişim adresi: www.arabbarometer.org/wp-content/uploads/Syrian-Refugees_Lebanon_Jordan_Public_Opinion_Survey_2016.pdf.

Cockburn, P. (2015). *The Rise of Islamic State – ISIS and the New Sunni Revolution*. Londra: Verso.

Connor, P. (2018). Most Displaced Syrians are in the Middle East, and About a Million are in Europe. *Pew Research Centre*. Erişim adresi: <http://www.pewresearch.org/fact-tank/2018/01/29/where-displaced-syrians-have-resettled/>

Danahar, P. (2015). *The New Middle East: The World After the Arab Spring*. (Revised Edition). Londra: Bloomsbury.

Demirtaş, B. (2013). Turkish-Syrian Relations; From Friend “Esad” to Enemy “Esed”. *Middle East Policy*. Vol. 20, No. 1, ss. 111-120.

De Vries, J. ve Van Heck, G.L. (1994). Quality of Life and Refugees. *International Journal of Mental Health*. Vol. 23, No. 3, ss. 57-75.

Dışişleri Bakanlığı (2019). *Türkiye-Suriye İlişkileri*. Erişim Adresi: <http://www.mfa.gov.tr/turkiye-suriye-siyasi-iliskileri-.tr.mfa>

Gallup (2018). Syria Poll 2018. Erişim Adresi: http://www.gallup-international.com/wp-content/uploads/2018/03/2018_ORB-Int_Syrian-Conflict.pdf

Gause, G.F. (2014). *Beyond Sectarianism: The New Middle East Cold War*.

Brookings Doha Center Analysis Paper.

GİGM (2018). Göç İstatistikleri. Erişim Adresi: http://www.goc.gov.tr/icerik6/gecici-koruma_363_378_4713_icerik

Hassan, H.(2014). Maliki's Alienation of Sunni Actors is at the Heart of ISIS's Success in Iraq. Erişim adresi: <https://carnegieendowment.org/sada/55930>

Harris, W. (2018). *Quicksilver War – Syria, Iraq and the Spiral of Conflict*. Oxford, Oxford University Press.

Joya, A. (2012). Syria and the Arab Spring: The Evolution of the Conflict and the Role of the Domestic and External Factors. *Ortadoğu Etütleri*. Vol. 4, No 1, ss.27-52.

Lesch, D. W. (2011). The Arab Spring –and winter in Syria. *Global Change, Peace and Security*, Vol. 23, No. 3, ss. 421-426.

Ma'oz, M. (2014). The Arab Spring in Syria: Domestic and Regional Developments. *Dynamics of Asymmetric Conflict*. Vol. 7, No. 1, ss. 49-57.

SOHR (2018). In About 93 Months. *Syrian Observatory for Human Rights*. Erişim adresi: <http://www.syriaahr.com/en/?p=108723>

Şen, E. (2019). Türkiye'de Bulunan Suriyelilerin Hukuki Statüsü. Erişim adresi: <https://www.hukukihaber.net/turkiyede-bulunan-suriyelilerin-hukuki-statusu-makale,6377.html>

Tudoroiu, T. (2013). The Arab Spring: Last Episode of the Cold War. *Contemporary Politics*, Vol. 19, No. 3, ss. 304-320.

TUİK (2018). İşgücü İstatistikleri. Erişim adresi: <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=30677>

UNHCR (2019). Syria Regional Refugee Response. Erişim adresi: <https://data2.unhcr.org/en/situations/syria>

UNHCR (2015, Temmuz). Total Number of Syrian Refugees Exceeds 4 Millions. Erişim adresi: <https://www.unhcr.org/ceu/422-ennews2015-total-number-of-syrian-refugees-exceeds-4-million-html.html>

Wieland, C. (2012). A Decade of Lost Chances. Erişim adresi: <http://www>.

carsten-wieland.de/mediapool/74/746018/data/Middle_East/Syria_a_decade_of_lost_chances_-_openDemocracy_28.08.12.pdf

Zisser, E. (2007). *Commanding Syria – Bashar Al Asad and the First Years in Power*. Londra: I.B. Tauris.

Zisser, E. (2006). What Does the Future Hold for Syria? *Middle East Review of International Affairs*. Vol. 10, No. 2, ss. 84-107.

